

Covid-19 pandemisi, tek kutuplu bir dünyada tahayyül edilen geleceğe yönelik hayallerin sarsılmaya başladığı bir zaman dilimine denk gelmiştir. Bu dünyaya ait hegemonya ve küreselleşme kavramları, Batıda yükselen sağ ve milliyetçi sesler arasında kaybolmaya başlamışken pandemi ile devletin ve otoritenin yoğun olduğu yönetimlerin ön plana çıkması birtakım tartışmalara sebebiyet vermektedir. Bunlardan en merak uyandıranı ise yeni normalin ne olduğudur?

Pandemiden Önce Dünya Düzeni

Covid-19 Pandemisi, hem dünya düzeninin geleceğine yönelik tartışmaların hararetini artırdığı bir dönemde meydana gelmesiyle hem de yönetsel meselelerin özünde insanı barındırmasıyla sosyal bilimciler tarafından incelenmesi elzem bir konudur. Bu açıdan yaşanmakta olan pandemi salt bir sağlık sorunu olmaktan öte, aynı zamanda içinde uluslararası ve ulusal düzeyde etkiler barındıran sosyal ve yönetsel bir meseledir. Dolayısıyla pandeminin yarattığı etkiyi anlamak için genelden özele bir çözümleme yapmak yani, öncelikle virüsün içine doğduğu dünya düzenini gözden geçirmek esastır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında tarih, Dominik Cumhuriyeti, Granada, Panama, Afganistan ve Irak'ta Amerikan müdahalelerinden doğan –çoğu başarısız sayılabilecek – cebri demokrasi uygulamalarına tanıklık etmiştir. Otokrasi ile yönetilen ülkelere demokrasi götürülmesi ve bunun insanlık adına yapma amacı taşıyan bu müdahalelerin niyetlerinin ise sorgulanmaya açık olduğu not düşülmelidir (Walker, 2019). Soğuk Savaş'ın ardından ise Francis Fukuyama'nın (1989) galibiyet deklaresi niteliğindeki *Tarihin Sonu* makalesi Amerikan hegemonyası lehine gelişen düzenin ilk habercisi sayılabilir.

Bu doğrultuda, kitlesel iletişim ve kamu diplomasisi gibi araçları elinde bulunduran ve biricik demokrasi olduğu düşüncesinden ileri gelen Amerikan liderliğinde bir dünya düzeni tesis edilmesi amaçlanmıştır. Buna göre güç dağılımı; ulus-üstü örgütlerin varlığında koruma altına alınan uluslararası normlar; kaynak dağılımı, sermayenin akışkanlığı ve karşılıklı bağımlılık gibi kavramların varlığında dünya barışı sağlanabilecektir. Bunlar sağlandığı ölçüde küreselleşen dünya içerisinde, eski önemini yitiren ulus-devletler savaşa girmeyecekler çünkü içinde buldukları refah düzeyinden vazgeçmek için makul bir gerekçeleri olmayacaktır. Ancak bir süre hüküm süren bu söylemlerin, 2016 Amerikan seçimleri ile sekteye uğradığı görülmüştür. Seçimleri kazanarak hükümetin başına geçen Cumhuriyetçi

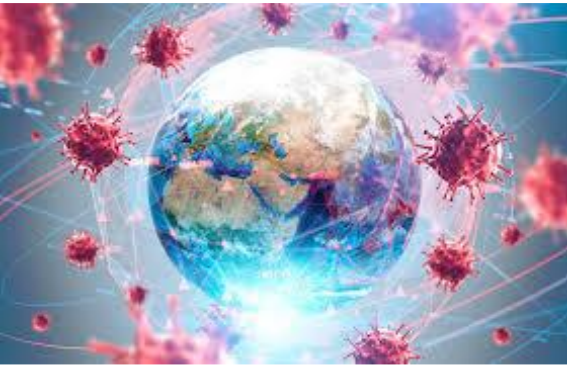

* Araştırma Görevlisi, İstanbul Arel Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Başkan Donald Trump, süregelen söylemlerin tam tersi yönde demeçler ve vaatler vererek başa gelmiştir. Ancak Başkan Trump'ı değişimin başlangıcı değil, başlamış olan dönüşümün sonuçlarından biri olarak görmek önemlidir. Bunun nedeni ise tek kutuplu sistem içerisinde sağlanması görece kolay olan barışın, *çok düzeyli (multiplex) uluslararası sistem* içinde sürdürülmesinin zorlaşmasıdır (Acharya, 2018). Düzeni yapma ve bozma gücünün dağılmış ve kırılmış olduğu bu sistem, bir güç dağılımından ziyade güçler dengesini andırmaktadır. Kapsayıcı ve kucaklayıcı Amerikan hegemonyası ve dünya düzeninin çarkları içinde beslenip gelişen Çin için Amerikan Başkanı Trump tarafından dillendirilen ticaret savaşı söylemleri; Rusya'nın Amerikan seçimlerini etkilediği iddialarının Amerikan kamuoyunda yankı bulması; Avrupa'daki Brexit gibi başlıca olgular, düzenin bir Tukidides Tuzağına evirildiğini gösterir niteliktedir. Bütün bunlara ek olarak yaşanan pandemi toplumsal güvenlik açısından beklentilerin ulus-devlete yönelik olduğunu ve hatta -bu örnekte Dünya Sağlık Örgütü- ulus-üstü örgüt ve kuruluşların güven ve işlevlerinin sorgulandığını göstermiştir². Bu açıdan gündemi ve dolayısıyla öznesi değişmekte olan toplumsal güvenlik kavramına da değinmek gerekir.

Salgın ve Toplumsal Güvenlik

Hollywood filmlerinden aşına olduğumuz senaryo genellikle pek çok farklı biçimde karşımıza çıkan ve insan dışı bir varlık olan öteki'ne karşı tehdit altında olan dünyanın, Amerikalı karakterler tarafından kurtarılmasıdır. Çıkış noktası Çin olan bir virüsün dünyaya yayılmasını konu alan 2011 yapımı Salgın (*Contagion*) isimli film, bu senaryo kriterlerine uygun olması ile gerçekliğe hem yakın hem de oldukça uzak ancak bundan dolayı konu nezdinde mükemmel bir örnek. Hegemonik liderliğin meşrulaştırılmasına yönelik, aidiyetlerinden bağımsız olarak insanı odağına alan bu tip filmlerin aksine günümüz Amerikan hükümeti, açıkça bu tip bir güvenikleştirmeden uzak söylemlerde ve bazı eylemlerde bulunmaktadır (Okur, 2020). Trump'ın Meksikalılar başta olmak üzere göçmenlere yönelik tutumu ve sınır güvenliğini ön plana çıkarması, Corona virüsünü "Çin virüsü" olarak betimlemesi, NATO'nun gerekliliğini sorgulaması, DSÖ'nün finansmanından çekilmeyi istemesi gibi söylem ve olgular toplumsal güvenlik gündeminin ulus sınırları içine hapsedilmeye başlandığını gösterir niteliktedir. Kimliğe yönelik bir tehdit algısının oluşması ise toplumdaki ekonomik endişelerin artmasından kaynaklı olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Koşullar göz önünde bulundurulduğunda yaşanan pandemi ile dünya, Amerikan hegemonyasını pekiştirmekten ve küreselleşmeyi körüklemekten uzak bir ortamda bütün ülkelerin kendi iç meselelerine yüzünü döndüğü bir kriz döneminden geçiyor. Kurgusal yapımlarda beklendiği gibi krizin yönetiminde devletin meşruiyetini gölgeleyebilecek ulus-üstü bir aktör ortaya

² ABD Başkanı Trump, DSÖ'nün dezenformasyona neden olduğu ve örgütün Çin tarafından kontrol edildiği gerekçesiyle, Amerikan finansmanının kesileceğini söylemiştir.

çıkmadığından, kriz yönetiminin tek sorumlusu olarak odağımıza devleti almamız gerekmektedir. Peki, devlet kriz yönetiminde nelere önem atfetmelidir?

Pandemi ve Sonrası İçin Kriz Yönetimi ve Krizin Yönetimsel Sonuçları

Kriz, doğası gereği bilinmezliği kendinde barındırır ve doğasındaki belirsizlikler karşısında çoğunlukla güçlü liderlik ve hızlı kararlar ve eylemlere gereksinim vardır. Bu açıdan, krizler yalnızca teknik ve hesaba dayalı meseleler değildir, güç, güven ve meşruiyeti de içinde barındırır. Buna ek olarak krizler sisteme içsel olduğundan, bunlarla başa çıkmak hükümetlerin ana görevlerindedir, dolayısıyla iyi işleyen demokrasiler, krizlerle başa çıkmada etkili idari mekanizmalara ve hükümete güven duyulmasına ihtiyaç duyarlar. Bu noktada iki önemli kavram ön plana çıkar; *yönetim kapasitesi* ve *yönetim meşruiyeti* (Christensen, Lægreid, and Rykkja 2016). Kapasite, koordine olma kabiliyeti, analiz yetisi ve düzenleyici güç ve hizmet edebilme gücünü kapsar. Burada ele aldığımız konu gereği öne çıkan nokta olan düzenleme gücünden anlaşılması gereken kontrol mekanizmasıdır. Kontrol mekanizması gözetimi kapsadığından bu kritik bir noktadır ve meşruiyetle yakından ilintilidir. Yönetim meşruiyeti direkt olarak insan ve hükümetin görevlileri arasındaki ilişkiyi odak alır. Bu noktada insanların nasıl gözetimi kabul ettiği sorusu ortaya çıkar. Bunun cevabı ise açıktır; kriz anlarında toplum ve birey psikolojisi normal şartlar altında kabul etmeyeceği durumları kanıksamaya yatkındır. İnsanlar, devletin muktedir görünmesi ve olması beklentisi içindedir. Otoritenin yoğun olduğu Çin'in, pandemi ile mücadelede, hâlihazırda kurmuş olduğu gözetim kanalları ile başarılı olması, zaten henüz yeni şekillenen kişilerin gizliliği ve hakları konusundaki endişelerin ortadan kalkması ile sonuçlanabilir. Teknoloji ile birlikte gözetimin birçok şekli gündelik hayatın içinde kaybolmuş ve normalleşmiş halde iken, pandemi ile daha görünür olan gözetim biçimleri de insan hayatının normal birer parçası haline gelmekte. Dolayısıyla insanların gözetimi kabul etmeleri hükümete duyulan güvenden kaynaklı olabileceği gibi bu, aynı zamanda çaresizlik hissinden doğan veya farkında olmadan olan bir kabul ediş de olabilir. Neticede, demokratik yönetimler açısından hükümetin krizle mücadele yöntemlerine duyulan güvenin muhafaza edilmesi ve onarılması, yönetim meşruiyetinin sağlanabilmesindeki en temel zorluklardır. Tam da bu noktada yönetimi ve bireyleri konu alan bir başka tartışma ortaya çıkmakta; kriz anlarında otoriter yönetimler mi yoksa demokratik yönetimler mi daha başarılı?

Pandemi Sonrasında Dünyada Yönetim Trendleri

Pandemi krizinin üstesinden gelinmesi açısından otoriter gücün başarılı olduğu algısı, dünyadaki yönetim trendlerini otoriter yöne yakınlık göstermeye itmiştir. Aslında meselenin biricikliğinden ötürü Çin'in uyguladığı yöntemlerin ne derece başarılı olduğunu ussal biçimde ölçmek için gerekli bir metodoloji yoktur. Covid-19 pandemisinden doğan küresel ölçekli krizin ülke yönetimlerine farklı tedbirler aldırıldığı gözlenmektedir. Bir spektrumun iki uç noktasında bulunan otokrasi ve demokrasinin ortak noktaları otorite iken, farkları da bu otoritenin ne

ölçüde kullanıldığından kaynaklanmaktadır. Çok düzeyli uluslararası düzen beraberinde Batısızlaşmayı (*Westlessness*³) getirirken, otoriter yönetimlerin de küresel destek bulmasına

imkân tanıyor. Bütün bunlar ışığında, ülkeler içinde yükselen sağ ve milliyetçi eğilimli siyasetin popülerlik kazanması da göz önünde bulundurulursa, küreselleşmenin tersine dönmesi olasılıklar dâhilinde görülmelidir. Buna zemin sağlayan ekonomik, teknolojik ve çevresel birçok etmen olduğunu da eklemek gerek. Güvenlik meselelerinin sınırlar arası yaşandığı çok düzeyli bir sistem içerisinde bulunan kültürel ve siyasi çeşitlilik de bu etmenlerden biri.

Günümüzde, geçmişe kıyasla daha düşük üretim, yatırım ve gelir düzeyine sahip olan Avrupa Birliği ülkeleri daha az bağımlı hale gelmekte; teknoloji, düşük işçi ücretleri için yerelleşme eğiliminde; iklim değişikliği ile başa çıkmak için yerel kaynaklı sürdürülebilir tarım ve keskin biçimde değişen ulaşım altyapılarının oluşması beklenilir gelişmelerdir.

Sonuç olarak, Covid-19'un dünyayı şekillendirmesi beklenmektedir. Dolayısıyla, dünyanın ne yöne doğru gittiğini öngörmek ve bu olasılıklara uygun eylem planları hazırlamak kamu yönetimi açısından önemli görünmektedir. Ülkelerin teknolojik yatırımlara ağırlık vermeleri, sağlık sistemlerini ve kapasitelerini büyütmeleri, sürdürülebilir çevre, enerji ve tarım politikaları geliştirmeleri, eğitim ve iş gibi dijitalleşmeye kayan alanlarda kişisel verilerin ve hakların korunmasına yönelik düzenlemeler yapmaları birer gerekliliktir ve yeni normalde bunların sorumluluğu pandemi ile birlikte tekrar ön plana çıkan devletin sırtına yüklenecektir.

Kaynakça

- Acharya, A. (2018). *TheEnd of American World Order*. Cambridge: PolityPress.
- Cooper, L. ve Aitchison, G. (2020). *The Dangers Ahead: Covid-19 Authoritarianism an dDemocracy*. Londra: LSE ConflictandCivilSocietyResearchUnit.
- Fukuyama, F. (1992). *TheEnd of HistoryandtheLast Man*. FreePress. ISBN 978-0-02-910975-5.
- Okur, M. (2020), Covid-19 Salgını, Dünya Düzeni ve Türkiye. *Akademik Hassasiyetler*,311-335.
- Walker, S. (2019). *AmericanForeignPolicyandForcedRegimeChange Since World War II*. Londra: PlagraveMacmillan.
- Christensen, T, Læg Reid, P. veRykkja L. (2016). *OrganizingforCrisis Management: BuildingGovernanceCapacityandLegitimacy*. *Public Administration Review*, 887-897.

³ 2020 Münih Güvenlik Konferansının teması.